

ΜΕΡΟΣ 1

Το αγόρι που έκλαιγε

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

*Α*υτό το περιστατικό εστιάζει σε τρεις σημαντικές παραμέτρους της Συστημικής Θεραπείας του Μιλάνου. Πρώτη από αυτές είναι το ενδιαφέρον που δείχνει η θεραπευτική ομάδα για το πλαίσιο εργασίας του ίδιου του θεραπευτή. Το ενδιαφέρον αυτό αντανakλά κάποια ανησυχία για πιθανώς αμοιβαία επηρεαζόμενες αντιστοιχίες ανάμεσα στη δυναμική της οικογένειας και στη δυναμική της θεραπευτικής ομάδας. Η ομάδα του Μιλάνου διερευνά πάντοτε τους τρόπους με τους οποίους οι οικογένειες μπορεί να ενσωματώσουν τους θεραπευτές στο σύστημά τους και την ικανότητα που έχουν οι οικογένειες να αναγνωρίζουν τα οργανωτικά προβλήματα της θεραπευτικής ομάδας προκειμένου να παραλύουν τη διαδικασία. Στο περιστατικό αυτό η θεραπευτική ομάδα χρησιμοποιεί την ίδια της τη διαδικασία για να παράσχει μια θεραπευτική λύση. Δεύτερη σημαντική παράμετρος είναι η χρήση του κυκλικού ερωτηματολογίου, προκειμένου να διακοπεί η χρήση ετικετών σε μια οικογένεια και να αναδυθεί αντ' αυτής μια αλληλεπιδραστική διαδικασία, κατά την οποία οι ετικέτες περιγράφουν κοινές ή ενδεχόμενες συμπεριφορές μέσα στο σύστημα και όχι την αρρώστια ενός μεμονωμένου μέλους. Τρίτη παράμετρος είναι η εξερεύνηση των οικογενειακών μύθων ή πεποιθήσεων, που έχουν αναπτυχθεί από την οικογένεια στο παρελθόν ως ανταπόκριση σε ένα δίλημμα, αλλά τώρα περιορίζουν την οικογένεια ως προς τη συγκρότηση μιας πιο ευέλικτης πραγματικότητας και εμποδίζουν την πιθανότητα αλλαγής. Σε αυτή την περίπτωση οι συμπεριφορές όλων των παιδιών, και όχι μόνο του παιδιού που παρουσίαζε το πρόβλημα, σημασιοδοτήθηκαν θετικά ως προς το ότι

εξυπηρετούσαν ένα μύθο, ο οποίος φαίνεται ότι ταίριαζε στην ιδιαίτερη ιστορία της συγκεκριμένης οικογένειας. Η συνεδρία αυτή, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες τρεις που περιλαμβάνονται στο βιβλίο, πραγματοποιήθηκε ακριβώς πριν χωριστεί η αρχική ομάδα των τεσσάρων θεραπευτών και οι Μπόσκολο και Τσεκίν ξεκινήσουν το δικό τους εκπαιδευτικό ινστιτούτο.

Το διπλό πλαίσιο: οικογένεια και ομάδα

Υπάρχουν αρκετά σημαντικά χαρακτηριστικά του περιστατικού αυτού που το διαφοροποιούν από τα άλλα περιστατικά που περιλαμβάνονται στο βιβλίο. Πρώτον, πρόκειται για την αρχική συνεδρία με μια οικογένεια που δεν ήταν ακόμη σε θεραπεία. Δεύτερον, η θεραπευτική ομάδα αποτελείται από τα αρχικά μέλη της ομάδας του Μιλάνου, τους δρ. Μάρα Σελβίνι, Λουίτζι Μπόσκολο, Τζιανφράνκο Τσεκίν και Τζουλιάννα Πράτα. Τρίτον, στη συνεδρία συμμετέχουν δύο θεραπευτές, ένας άνδρας και μια γυναίκα —ο Τσεκίν και η Σελβίνι— με τον Μπόσκολο και την Πράτα πίσω από τον καθρέφτη. Η ίδια η θεραπευτική ομάδα βρίσκεται σε ένα κρίσιμο σημείο της εξέλιξής της, το οποίο τελικά θα έχει σημαντικό αντίκτυπο και στο περιστατικό. Τέλος, η ομάδα βλέπει αυτή την οικογένεια προκειμένου να επιδείξει τον τρόπο δουλειάς της στο πλαίσιο ενός συνεδρίου, και η συνεδρία παρακολουθείται μέσω κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης.

Εξάλλου, και το ίδιο το περιστατικό είναι αρκετά περίπλοκο. Η κυρία Υ είχε τηλεφωνήσει στην κλινική ζητώντας να δουν την ίδια και τον γιο της Τζον, δεκαεπτά ετών, ο οποίος πρόσφατα είχε παραμείνει τρεις εβδομάδες στο νοσοκομείο λόγω ενός «οξέος σχιζοφρενικού επεισοδίου». Η μητέρα του Τζον ανησυχούσε για διάφορα θέματα. Η οικογένεια δεν ήταν σίγουρη εάν ο Τζον έκανε χρήση ναρκωτικών ή όχι. Επίσης, επειδή ο ψυχίατρος αρνήθηκε να συναντηθεί με τους γονείς, η κυρία Υ είπε ότι «η οικογένεια δεν είχε ιδέα τι θα μπορούσε να περιμένει από τον Τζον». Τέλος, η κυρία Υ ήθελε να συζητήσει το κατά πόσον ο Τζον θα έπρεπε να συνεχίσει να παίρνει φάρμακα, όπως συνέβαινε όσο ήταν στο νοσοκομείο. Ο σκοπός της συνεδρίας με την ομάδα του Μιλάνου ήταν να διευκρινίσουν τη φύση του προβλήματος του Τζον και να συζητήσουν ένα πρόγραμμα θεραπείας στην κλινική.

Το πιο αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό της οικογένειας Υ ήταν η δομή της: επρόκειτο για μια “μεικτή” οικογένεια από δεύτερο γάμο και ως προς τον κύριο και ως προς την κυρία Υ. Η “καινούρια” αυτή οικογένεια συν-

υπήρχε τα τελευταία πέντε χρόνια. Οι γονείς ήταν γύρω στα σαράντα πέντε. Συνολικά είχαν πέντε παιδιά: ο Χάρτι, δεκαοκτώ ετών, ο Τζον, ο αναφερόμενος ασθενής, δεκαεπτά ετών και η Μπάρμπαρα, δεκαέξι ετών, ήταν τα παιδιά της κυρίας Υ, ενώ η Ντόνα, δώδεκα ετών και η Ντέμπορα, δέκα ετών, ήταν τα παιδιά του κυρίου Υ. Από τις πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν κατά την πρώτη τηλεφωνική επικοινωνία της οικογένειας με την κλινική, ξεχώριζε ιδιαίτερα το εξής: ο πρώτος σύζυγος της κυρίας Υ ήταν πιθανότατα αλκοολικός και απρόβλεπτα βίαιος.

Η ομάδα του Μιλάνου έκανε ένα σημαντικό λάθος κατά το στάδιο της προκαταρκτικής υπόθεσης —υπέθεσαν ότι όλα τα παιδιά ήταν της κυρίας Υ— και κατασκεύασαν μια υπόθεση εργασίας γύρω από τον φυσικό πατέρα των παιδιών. Υπέθεσαν ότι ένα ή και περισσότερα από τα παιδιά μπορεί να ταυτίζονταν με τον πατέρα τους ή/και να του ήταν ακόμη πιστά. Η επιβεβαίωση αυτής της προκαταρκτικής υπόθεσης, που αποτελεί μια εικασία για τη σημασία του αναφερόμενου προβλήματος μέσα στο πλαίσιο των σχέσεων, είναι η πρώτη δουλειά που γίνεται στη συνεδρία και συνιστά μια διαδικασία ανατροφοδότησης ανάμεσα στους θεραπευτές και στην οικογένεια. Η ανατροφοδότηση αυτή είναι σημαντική, διότι υποδεικνύει πόσο επιτυχημένη είναι η σύνδεση ανάμεσα σε αυτά τα δύο διακριτά συστήματα. Το λάθος της ομάδας διατάραξε την ισορροπία τόσο της διαδικασίας της ομάδας όσο και των ερωτήσεων στο πρώτο μέρος της συνεδρίας. Θα δούμε αναλυτικά αυτά που διαδραματίζονταν μέσα στην ομάδα και τις ομοιότητες τους με όσα διαδραματίζονταν μέσα στην οικογένεια Υ.

Τα διάφορα ζητήματα των μεικτών οικογενειών αναδεικνύονται όταν η ομάδα του Μιλάνου ανακαλύπτει ότι η πρώτη της υπόθεση είναι λανθασμένη και συνειδητοποιεί ότι τα παιδιά είναι μοιρασμένα μεταξύ των γονιών. Διερευνάται η ευαίσθητη αλλαγή θέσης που διαδραματίζεται μεταξύ των παιδιών μιας μεικτής οικογένειας. Γίνονται πολλές ερωτήσεις: Ποιος είναι ακόμη κοντά στα βιολογικά του αδέρφια; Ποιος έλκεται προς τα νέα του αδέρφια; Μπορούν να μείνουν μαζί αλλά να αποτελούν ταυτοχρόνως μέρος της νέας ομάδας; Αν ένα “παλιό” ζευγάρι αδελφών χωρίσει, μπορεί το ένα παιδί να πλησιάσει περισσότερο έναν από τους γονείς; Ποιον; κ.ο.κ. Αυτές οι παραλλαγές σχέσεων που είναι πιθανές ως προς τα παιδιά έχουν θεμελιώδη σημασία για την κατανόηση μιας μεικτής οικογένειας. Καθ’ όλη τη διάρκεια της πρώτης αυτής συνεδρίας η οικογένεια αναφέρεται υπαινικτικά στις σημαντικές αλλαγές που συμβαίνουν στις σχέσεις των αδελφών και προκαλούν σύγχυση. Επιπλέον, οι μεικτές οικογένειες περιλαμβάνουν την ανάμνηση παλιών αποτυχημένων γάμων και τα παιδιά συχνά

αναλαμβάνουν ή εκπροσωπούν διαμάχες από την παλιά οικογένεια, ως ένδειξη πίστης στο παλιό γονεϊκό ζευγάρι, ή για να προστατέψουν την ενότητα του νέου ζευγαριού. Επιπροσθέτως η νέα οικογένεια, με τις δικές τις απρόβλεπτες μεταλλάξεις, έχει έντονες απαιτήσεις από κάθε μέλος της.

Η συζήτηση που συνοδεύει το περιστατικό της οικογένειας Υ επανέρχεται συχνά στο θέμα της δομής της ομάδας, της λειτουργίας της και των περιορισμών της. Μια ομάδα παίζει ταυτοχρόνως έναν παρατηρητικό αλλά και έναν συμμετοχικό ρόλο στη θεραπευτική διαδικασία. Αυτό που της λείπει είναι η ικανότητα να παρατηρεί τον εαυτό της. Όπως συμβαίνει σε ένα οικογενειακό σύστημα, η θεραπευτική ομάδα έχει τους δικούς της κανόνες, τη δική της ιστορία, τα δικά της ενδιαφέροντα, αντιλήψεις και χάρσματα. Αν η ομάδα του Μιλάνου ήταν σε θέση να κατασκευάσει μια μεταομάδα ή μια Ομάδα Π (παρατήρησης) κατά τη διάρκεια της σχέσης τους με την οικογένεια Υ, τότε ίσως εκείνη η ομάδα θα είχε προσέξει με ποιον τρόπο η οικογένεια οργάνωνε το πρόβλημα στην ομάδα του Μιλάνου. Ελλείπει αυτής της δομής, η ομάδα του Μιλάνου αναγκάστηκε να βασιστεί στους δικούς της κανόνες και στην ολοκλήρωση της δικής της ομαδικής διαδικασίας, προκειμένου να απαλλαγεί από το πρόβλημα που είχε αναπτυχθεί ανάμεσα στην ίδια και στην οικογένεια Υ.

Ο ισομορφισμός ανάμεσα στη θεραπευτική ομάδα και στην οικογένεια έχει πάντοτε σημασία, και η εμπειρία της ομάδας του Μιλάνου στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτική, καθώς η ομάδα βρισκόταν στα πρόθυρα μιας δομικής και θεωρητικής αλλαγής που δεν είχε ακόμη ολοκληρωθεί. Σύντομα μετά την έναρξη της συνεδρίας άρχισε να γίνεται σαφές στους θεραπευτές πίσω από τον καθρέφτη ότι η Σελβίني και ο Τσεκίν ακολουθούσαν δύο εντελώς διαφορετικές κατευθύνσεις στις ερωτήσεις τους. Η Σελβίني έκανε ερωτήσεις σχετικά με τον φυσικό πατέρα των παιδιών της μητέρας, ενώ ο Τσεκίν ανίχνευε τα τρέχοντα γεγονότα στην οικογένεια. Όταν αποκαλύφθηκε ότι τα παιδιά δεν ήταν όλα της μητέρας, όπως αρχικά πίστευε η ομάδα, η Σελβίني σταμάτησε να μιλάει και ο Τσεκίν ξαφνικά υιοθέτησε τη δική της υπόθεση. Ρώτησε αν τα τρία παιδιά της μητέρας είχαν ακόμη επαφή με τον πατέρα τους: Τον επισκέπτονταν; Ποιος τον επισκεπτόταν περισσότερο; Πόσο μακριά έμενε; Είχε ξαναπαντρευτεί; κ.ο.κ. Σε αυτό το σημείο ο Μπόσκολο χτύπησε την πόρτα και η Σελβίني βγήκε για να συζητήσει μαζί του.

Ήταν σαφές για τον Μπόσκολο και την Πράτα ότι η Σελβίني και ο Τσεκίν δούλευαν προς διαφορετικές κατευθύνσεις. Σύμφωνα με τον Μπόσκολο, όταν έγινε αυτή η συνεδρία, η Μάρα Σελβίني ήταν η επίσημη αρχι-

γός της ομάδας, αλλά και εκείνη και η Πράτα δεν μιλούσαν τόσο καλά αγγλικά όσο ο ίδιος και ο Τσεκίν. Κατά συνέπεια, είπε ο Μπόσκολο, οι δύο γυναίκες ένιωθαν σαν να είχαν παραλύσει. Ο Μπόσκολο κάλεσε δύο ή τρεις φορές τη Σελβίνι για να μοιραστεί τις ιδέες του μαζί της, διότι ένιωθε ότι, αν καλούσε τον Τσεκίν, θα παραβίαζε την ιεραρχία της ομάδας. Καταλαβαίνουμε ότι τότε όλες αυτές οι σκέψεις του δεν ήταν συνειδητές. Αντιδρούσε σαν να ήταν μέλος της οικογένειας. Και ο Τσεκίν ένιωθε σαν να είχε παραλύσει. Δεν μπορούσε να συνεχίσει με τις δικές του ερωτήσεις, διότι ένιωθε ότι έπρεπε να ακολουθήσει τη γραμμή της Σελβίνι. Αναδρομικά ο Τσεκίν σχολίασε ότι η ομάδα τους βρισκόταν εν μέσω μιας οργανωτικής μεταβολής, η οποία στη συνέχεια οδήγησε στο να χωριστούν οι άνδρες από τις γυναίκες. Τα προβλήματα αυτά χρησιμοποιήθηκαν ασυνείδητα από την οικογένεια, προκειμένου να προστατέψει το κατεστημένο της. Η οικογένεια ως σύστημα αυτορυθμίζεται ανάλογα με τις πληροφορίες που εισάγει η θεραπευτική ομάδα στη συνεδρία. Αυτός ο ισομορφισμός, πιστεύει ο Τσεκίν, δεν εκφράζει συνειδητή πρόθεση από την πλευρά της οικογένειας.

Στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού πρωτοκόλλου που σχεδίασαν οι Μπόσκολο και Τσεκίν, αφότου ξεκίνησαν να δουλεύουν μόνοι τους, αποφάσισαν να μην χρησιμοποιούν πλέον άνδρα και γυναίκα ως συνθεραπευτές. Ένωσαν ότι το μοντέλο “συνθεραπείας” βασιζόταν στη λογική της παροχής μιας διορθωτικής εμπειρίας στην οικογένεια, η οποία στηριζόταν στην ταύτιση και στην υιοθέτηση προτύπων. Αντίθετα, αποφάσισαν να έχουν μόνο έναν θεραπευτή στην αίθουσα με την οικογένεια. Αυτό διευκόλυνε τη χρήση και την εξέλιξη του κυκλικού ερωτηματολογίου, το οποίο εξαρτάται από τον έλεγχο και τη βελτίωση μίας υπόθεσης κάθε φορά, ή/και την κατασκευή μιας καινούριας. Οι νέες πληροφορίες που δημιουργούν την καινούρια υπόθεση βασίζονται στα ανοίγματα που παρουσιάζει η οικογένεια. Εάν αυτοί παρουσιάσουν δέκα ανοίγματα, ο θεραπευτής πρέπει να επιλέξει ποιο θα ακολουθήσει. Είναι αδύνατο δύο άνθρωποι να συμφωνήσουν ποιο άνοιγμα θα ακολουθήσουν. Η διαδικασία λειτουργεί καλύτερα όταν ο ένας θεραπευτής είναι πίσω από τον καθρέφτη και ο θεραπευτής μέσα στην αίθουσα επιλέγει μόνος τα ανοίγματα και αναπτύσσει μια υπόθεση. Τότε ο θεραπευτής πίσω από τον καθρέφτη μπορεί να συντονιστεί και να εργαστεί για τη βελτίωση της υπόθεσης ή να ζητήσει μια συζήτηση για να επιλεγεί μια νέα κατεύθυνση. Εάν αναπτύσσονται περισσότερες από μία υποθέσεις ταυτοχρόνως, τότε όλοι, και η οικογένεια και η ομάδα, μπορεί να μπερδευτούν. Σε αυτό το περιστατικό η ομάδα περίμενε ως τη συζήτη-

ση στο τέλος της συνεδρίας για να “θεραπεύσει” τη σύγχυσή της πιστεύοντας ότι το τελετουργικό της δικής τους ομαδικής διαδικασίας θα επανέφερε την καθαρότητα και τη συνάφεια. Και αυτό ακριβώς συνέβη.

“Ετικέτες” έναντι διαδικασίας

Οι “ετικέτες” παίζουν σημαντικό ρόλο στο συγκεκριμένο περιστατικό. Οι άνθρωποι αποδίδουν και αποδέχονται ετικέτες με την ελπίδα ότι θα δώσουν νόημα σε κάτι που δεν είναι κατανοητό και προκαλεί φόβο, όπως είναι η ψυχική ασθένεια. Δυστυχώς, τις ετικέτες τις δίνουν συνήθως οι ειδικοί και στη συνέχεια τις υιοθετούν οι οικογένειες, οι οποίες βρίσκουν όλο και περισσότερες αποδείξεις που τις επιβεβαιώνουν. Η οικογένεια Υ είχε ήδη αποφασίσει ότι τα “αισθήματα πανικού” του Τζον, τα “υπερκινητικά” χαρακτηριστικά του, τα κλάματα, οι ψευδαισθήσεις κτλ. ήταν όλα συμπτώματα ενός «οξέος σχιζοφρενικού επεισοδίου», όπως αναφερόταν στη διάγνωση που του δόθηκε στο νοσοκομείο. Από τη στιγμή που μια ετικέτα θα γίνει αποδεκτή, όλες οι επακόλουθες συμπεριφορές συνδέονται με αυτήν και κάθε πράξη γίνεται μαρτυρία της σχιζοφρένειας: κοιμάται πάρα πολύ, κοιμάται πολύ λίγο, μιλάει πάρα πολύ, μιλάει πολύ λίγο, κ.ο.κ. Οι Συνεργάτες του Μιλάνου έχουν χρησιμοποιήσει το κυκλικό ερωτηματολόγιο ως αντίδοτο στις ετικέτες, διότι οι ερωτήσεις διερευνούν και προωθούν μια διαφορετική διανομή των ετικετών, ακόμη και όταν είναι “καλές” ετικέτες. Εάν ο αναφερόμενος ασθενής περιγράφεται ως “υπερκινητικός” ή ως “συνεργάσιμος”, το κυκλικό ερωτηματολόγιο εκμαιεύει πληροφορίες για τα άλλα παιδιά στην οικογένεια που είναι, κατά καιρούς, “υπερκινητικά” ή “συνεργάσιμα”. Με αυτό τον τρόπο αλλάζει αμέσως η ιδιότητα του αναφερόμενου ασθενή ως προβληματικού και αρχίζουν να τοποθετούνται όλα τα παιδιά στο ίδιο επίπεδο. Εάν ο Τζον θεωρείται “άρρωστος” και όλα τα άλλα παιδιά της οικογένειας “υγιή”, η διαφορά αυτή ανάμεσα στον Τζον και τα άλλα παιδιά θα μεγεθυνθεί με τον καιρό, με τον Τζον να γίνεται όλο και πιο άρρωστος και τα άλλα παιδιά, εν αντιθέσει, να γίνονται όλο και πιο υγιή. Εάν ρωτήσουμε, «Ποιος ήταν ο πιο “υπερκινητικός” ή ο πιο “νευρικός” πριν από τον Τζον;», ή «Ποιος θα είναι ο πιο συνεργάσιμος στο μέλλον, αν ο Τζον σταματήσει να είναι συνεργάσιμος;», τότε το “υπερκινητικός” γίνεται μια περιγραφή κοινών ή δυναμικών συμπεριφορών σε ένα σύστημα και όχι μια μαρτυρία της αρρώστιας ενός μέλους τους συστήματος. Αυτή η προσέγγιση απέναντι στις ετικέτες αλλάζει την έμφαση του

θεραπευτή: αντί να αποδίδει ετικέτες, ο θεραπευτής μπορεί να τις αναιρέσει, μεταστρέφοντάς τις σε μια αλληλεπιδραστική διαδικασία.

Παλαιότερα οι Μπόσκολο και Τσεκίν καθιστούσαν τους αναφερόμενους ασθενείς αγίους ή θυσιαζόμενους σημασιοδοτώντας τους θετικά ως προστάτες της οικογένειας. Αναθεωρώντας αργότερα την προσέγγισή τους ένωσαν ότι με αυτή τη διαδικασία υπήρχε ο κίνδυνος να προσβληθεί η υπόλοιπη οικογένεια, ειδικά αν ο ασθενής ήταν χρόνιος. Το να ειπωθεί ότι ένα άτομο θυσίαζε τη ζωή του για την οικογένεια συχνά έκανε την κατάσταση χειρότερη, διότι αποτελούσε αρνητική σημασιοδότηση για την υπόλοιπη οικογένεια. Έτσι, οι Μπόσκολο και Τσεκίν λένε: «Πρέπει να κοιτάξεις τις ατομικές ιστορίες για να βρεις έναν τρόπο να αλλάξεις την ιστορία, έτσι ώστε οι άνθρωποι να μπορούν να είναι ενωμένοι, να αφήνουν ο ένας τον άλλο, να τσακώνονται, χωρίς να υπάρχει τρομακτικός κίνδυνος και χωρίς να τους αποδίδονται ετικέτες».

Μύθος και ερωτήσεις μέλλοντος

Η ανάπτυξη των τεχνικών των ερωτήσεων από τους Συνεργάτες του Μιλάνου συνεχίζει να αποτελεί ένα μοναδικό χαρακτηριστικό της συστημικής οικογενειακής θεραπείας που εφαρμόζουν. Οι ερωτήσεις μέλλοντος εκπροσωπούν μια σημαντική παραλλαγή της τεχνικής του κυκλικού ερωτηματολογίου. Με τις κυκλικές ερωτήσεις συλλέγονται πληροφορίες για την κατασκευή μιας υπόθεσης και μιας προβληματικής πεποίθησης, ενώ με τις ερωτήσεις μέλλοντος αμφισβητείται μια οικογενειακή πεποίθηση ή προωθείται μια καινούρια. Οι ερωτήσεις μέλλοντος επικαλούνται έναν διαφορετικό χάρτη για την οικογένεια και χρησιμοποιούνται συνήθως σε κάποιο επόμενο στάδιο της συνεδρίας, αφού πρώτα έχουν συλλεγεί πληροφορίες που περιγράφουν τις παρούσες συνθήκες γύρω από το πρόβλημα και τις συμμαχίες μέσα στην οικογένεια.

Οι ερωτήσεις αυτές —όπως: «Όταν η κόρη σας φύγει για το πανεπιστήμιο, πιστεύετε ότι η σεξουαλική σας ζωή με τη σύζυγό σας θα βελτιωθεί ή θα χειροτερέψει;» ή «Εάν η μητέρα σου μιλούσε περισσότερο μαζί σου τα απογεύματα από ό,τι με τον αδελφό σου, πιστεύεις ότι ο πατέρας σου θα παραπονιόταν εξίσου ότι είναι μόνος;»— είναι μετασηματιστικές και μπορούν να προσαρμοστούν σε πολλά οικογενειακά θέματα. Ερωτήσεις επιβίωσης, ερωτήσεις χωρισμού, ερωτήσεις τιμωρίας, υπαρξιακές ερωτήσεις, μπορούν να εισάγουν εντελώς νέες πιθανότητες για την οικογένεια στο μέλλον.

Εάν μια οικογένεια είναι οργανωμένη γύρω από μια πεποίθηση που δημιουργεί ένα πρόβλημα, οι ερωτήσεις μέλλοντος μπορούν ακόμη να αμφισβητήσουν τη δύναμη της πεποίθησης να συνεχίσει να ισχύει στο μέλλον.

Οι ερωτήσεις αυτές συχνά προκαλούν σύγχυση και αναστατώνουν την οικογένεια. Οι Συνεργάτες του Μιλάνου πιστεύουν ότι οι ερωτήσεις μέλλοντος εισάγουν τόσο πολλές πληροφορίες που σχεδόν προλαμβάνουν τη χρήση συνταγής ή σχολίου στο τέλος της συνεδρίας. Θεωρούν ότι η τελετουργία είναι μια καλύτερη κατάληξη, διότι επιτρέπει την παρακολούθηση του ρυθμού απορρόφησης των νέων πληροφοριών και επαναφέρει την ηρεμία στην οικογένεια. Οι ερωτήσεις μέλλοντος που χρησιμοποιήθηκαν στη συνεδρία με την οικογένεια Υ παρείχαν σημαντικές πληροφορίες ανατροφοδότησης από τα παιδιά υποδεικνύοντας την ύπαρξη ενός κοινού οικογενειακού μύθου, σύμφωνα με τον οποίο όλοι έπρεπε να αντιλαμβάνονται τον καινούριο γάμο των γονιών ως τέλειο. Μόνο ο Τζον δεν υποστήριζε πλήρως αυτό τον μύθο, αλλά στη συνέχεια υπονόμωσε τον εαυτό του με το να συμπεριφέρεται σαν τρελός.

Ο μύθος στην οικογένεια

Η πεποίθηση ή ο μύθος σε αυτή την οικογένεια —που υπήρχε ασυνείδητα και συνεπώς χρειαζόταν να δηλωθεί ρητά από τους θεραπευτές— είχε ως εξής: Ο δεύτερος γάμος του κυρίου και της κυρίας Υ έπρεπε να είναι “τέλειος”, έτσι ώστε και οι δυο τους να αποζημιωθούν για όσα πέρασαν στους προηγούμενους, “κακούς” γάμους τους. Ιδιαίτερα, ο κάθε σύζυγος ήθελε τα παιδιά του ή τα παιδιά της να έχουν έναν καλύτερο γονιό από αυτόν που είχαν χάσει. Προκειμένου ο κύριος και η κυρία Υ να νιώσουν την ικανοποίηση ότι τα παιδιά τους απολάμβαναν καλύτερη γονική φροντίδα, τα παιδιά έπρεπε να συμμετέχουν δείχνοντας χαρούμενα και φυσιολογικά. Τα παιδιά που έχουν τέλειους γονείς δεν έχουν προβλήματα!

Αυτή η πεποίθηση τελειότητας στον δεύτερο γάμο μυθοποιούσε το παρελθόν της οικογένειας. Ήταν σημαντικό για τον κάθε γονιό να αποδεικνύει συνεχώς πόσο κακός ήταν ο προηγούμενος σύζυγός του και για τα παιδιά να το πιστεύουν. Έτσι, ένας μύθος με ανελαστική δομή περιορίζει τις επιλογές όλων των μελών της οικογένειας να αντιληφθούν μια πιο σύνθετη πραγματικότητα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση ένας τέτοιος μύθος δεν επέτρεπε στα παιδιά να έχουν ανεξάρτητες απόψεις για οποιονδήποτε από τους φυσικούς γονείς τους, ούτε μπορούσαν να αντιληφθούν τους νέους

τους γονείς ανεξάρτητα τον έναν από τον άλλο. Ο Μπόσκολο σχολιάζει ότι αυτού του είδους ο μύθος μπορεί να συνδέεται και με ψύχωση. Το άτομο που συμπεριφέρεται ψυχωσικά είναι συνήθως αυτό που δεν μπορεί να αποδεχτεί τον μύθο και, μέσω της συμπεριφοράς του, τον αμφισβητεί.

Οι Συνεργάτες του Μιλάνου παρατηρούν ότι αν μιλάς με όρους του μύθου μετακινείσαι σε ένα πιο αφηρημένο επίπεδο εξήγησης από ό,τι, λ.χ., με μια τριαδική εξήγηση, όπου απλώς αξιολογείς τις συμμαχίες, σημειώνοντας ποιος συμπεριλαμβάνεται και ποιος μένει απ' έξω. Ο μύθος παρέχει σε όλους στοιχεία για το πώς πρέπει να συμπεριφέρονται. Αλλά επειδή υπαγορεύει μια συγκεκριμένη συμπεριφορά, καταντά να λειτουργεί σαν ζουρλομανδύας. Μπορεί ακόμη και να δανείζεται στοιχεία από ένα υψηλότερο επίπεδο λογικού τύπου —από το κοινωνικό επίπεδο, όπου ο Πατέρας είναι ο ηγέτης, η Μητέρα τον υποστηρίζει και τα παιδιά είναι συνεργάσιμα. Είναι δύσκολο να συμβαδίζει κανείς διαρκώς με έναν τέτοιο μύθο. Σε κάποιο σημείο κάποιος θα καταρρεύσει και, όταν αυτό συμβεί, το άτομο αυτό μπορεί να εκδηλώσει συμπεριφορές που φαίνονται ψυχωσικές. Το περιστατικό αυτό αποτελεί ένα καλό παράδειγμα ενός τέτοιου μύθου.

Όταν η κυρία Υ διηγείται την ιστορία του “κακού συζύγου και πατέρα”, βάζει τα κλάματα και ο σύζυγός της λέει ότι η εμπειρία ήταν τόσο δύσκολη γι' αυτήν που είχε γίνει αυτοκτονική. Τα δάκρυά της γίνονται ένα ισχυρό μήνυμα για τον σύζυγό της, για τα παιδιά της και για τους θεραπευτές. Οι ιστορίες του πρώτου γάμου είναι ένα σημαντικό μέρος της δημιουργίας του μύθου, διότι εμποδίζουν τη μητέρα να τον ξεπεράσει και προσφέρουν μια διαρκή αντίθεση ανάμεσα στον παλιό, κακό γάμο και στον καινούριο, τέλειο γάμο. Και ο κύριος Υ είχε έναν κακό πρώτο γάμο, αλλά φαίνεται ότι υπέφερε λιγότερο και στη νέα οικογένεια απολαμβάνει σημαντική δύναμη*. Έχει πάρει τον έλεγχο της οικογένειας και απαιτεί από τα παιδιά να υπακούν τη μητέρα τους, αλλιώς θα τα τιμωρήσει! Αν και αυτή φαίνεται να είναι μια πιο αγαθή λύση, είναι σαφές ότι η κυρία Υ δεν θεωρείται ισότιμη σύντροφος σε κανέναν από τους δύο γάμους της.

Καθένα από τα παιδιά συμβάλλει με διαφορετικές παραλλαγές στο θέμα του “τέλειου γάμου”. Ο Χάρι, που ετοιμάζεται να φύγει από το σπίτι, είναι ένα από τα παιδιά της Μητέρας που είναι πολύ συνδεδεμένος με τον φυσικό του πατέρα. Μια επιπλοκή στη ζωή του είναι ότι του έχει προ-

---

* Το γεγονός ότι οι γυναίκες υποβάλλονται σε περισσότερες οικονομικές και συναισθηματικές δυσκολίες από ό,τι οι άνδρες, όταν διαλύεται ένας γάμος, συνάδει και με τα πιο πρόσφατα δημογραφικά στοιχεία για τις αλλαγές της κατάστασης ανδρών και γυναικών μετά το διαζύγιο (Goldner, 1985).

σφερθεί το επίθετο του νέου του πατέρα. Αν αποδεχτεί αυτό το επίθετο, θα ικανοποιήσει και τη μητέρα και τον νέο του πατέρα. Έχει απομακρυνθεί από τον αδελφό του Τζον —δεν θα φοιτήσουν στο ίδιο σχολείο αυτή τη χρονιά— και έχει έρθει πιο κοντά με την αδελφή του Μπάρμπαρα. Πώς μπορεί να επικαλείται το δέσιμο με τον φυσικό του πατέρα και ταυτοχρόνως να αποδεχτεί το επίθετο του νέου του πατέρα; Τι θα διακινδυνεύσει εάν αρνηθεί το επίθετο του νέου του πατέρα;

Η Μπάρμπαρα, που χαίρει ιδιαίτερου κύρους στη νέα οικογένεια και όλοι αναζητούν τη συμβουλή της, έχει εισαχθεί στην οικογένεια του νέου πατέρα ως υποκατάστατη μητέρα για τις μικρότερες κόρες. Ενώ ήταν η μικρότερη αδελφή δύο μεγαλύτερων αγοριών, τώρα είναι η μεγαλύτερη αδελφή δύο μικρότερων κοριτσιών. Αυτό την έχει απομακρύνει από τον Τζον, αλλά της επιτρέπει να βοηθάει τη μητέρα της με πολύ θετικό τρόπο. Εφόσον βοηθάει τη μητέρα της να φροντίζει σωστά τα δυο μικρότερα κορίτσια, ο Πατέρας θα εντυπωσιαστεί και θα μείνει ικανοποιημένος και η Μητέρα δεν θα κατηγορηθεί ποτέ ξανά ότι είναι τρελή.

Η Ντόνα, η μεγαλύτερη κόρη του πατέρα, έχει έμμονη ιδέα με το ενδεχόμενο να συμβούν καταστροφές στην οικογένεια. Στην πρώτη της οικογένεια, πριν την αποχώρηση της μητέρας της, η Ντόνα ήταν το προβληματικό παιδί και είναι ακόμη αυτή για την οποία ανησυχεί περισσότερο ο Πατέρας. Η αδελφή της Ντέμπορα φαίνεται να ταραάζεται λιγότερο από όλους από τη νέα κατάσταση.

Το πρόβλημα του Τζον είναι αυτό που αμφισβητεί τον μύθο του τέλειου γάμου. Οι Συνεργάτες του Μιλάνου υποθέτουν ότι ο Τζον έχει αντιληφθεί την ανισορροπία στον καινούριο γάμο και ανησυχεί ότι αυτό μπορεί να είναι ιδιαίτερα δύσκολο για τη μητέρα του. Για άλλη μια φορά η μητέρα βρίσκεται σε εξαρτημένη και ανίσχυρη θέση. Έχει παραδώσει τα παιδιά της σε έναν άλλο, ομολογουμένως πιο καλοπροαίρετο, γονιό, αλλά παραμένει ευαίσθητη ως μητέρα. Στην παλιά οικογένεια, όταν ο φυσικός τους πατέρας γινόταν βίαιος, ο Τζον και ο Χάρι συνεργάζονταν για να βοηθήσουν τη μητέρα τους. Τώρα που ο Χάρι θα φύγει, ο Τζον δεν μπορεί να διορθώσει ή να αλλάξει την ισορροπία ανάμεσα στη μητέρα του και στον καινούριο του πατέρα. Είναι αντιμετώπος με αυτό τον μύθο που τώρα περιλαμβάνει μια ενισχυμένη πεποίθηση: Πρέπει να πιστεύουμε ότι οι προηγούμενοι γονείς μας ήταν κακοί, αλλιώς διακινδυνεύουμε αυτό τον γάμο.

Στο τελευταίο σκέλος της συνέντευξης ο Τσεκίν θέτει ορισμένες ερωτήσεις μέλλοντος, ρωτώντας: «Ποιος θα φύγει πρώτος από το σπίτι;» και «Ποιος θα πάρει τη θέση της Μητέρας και θα φροντίζει τα παιδιά όταν η

Μπτέρα θα είναι έξω από το σπίτι;». Ξαφνικά η Ντόνα λέει ότι, εάν η νέα της μπτέρα πέθαινε, τότε η Μπάρμπαρα θα έπαιρνε τη θέση της! Η οικογένεια σοκάρεται από αυτή την ιδέα και προειδοποιεί τη Ντόνα να μην σκέφτεται με αυτό τον τρόπο. Ο Τσεκίν αξιοποιεί αυτό το άνοιγμα και ρωτάει, «Αν πέθαινε ο πατέρας σας, ποιος θα έπαιρνε τη θέση του;». Η Μπάρμπαρα απαντά, «Ο Χάρι θα έπαιρνε τη θέση του». Αυτή η αναπάντητη απάντηση των παιδιών —ότι ήταν έτοιμοι να γίνουν υποκατάστατοι γονείς εάν συνέβαινε κάποια καταστροφή— αποκαλύπτει την ευθραυστότητα της νέας οικογένειας. Η ιδέα των παιδιών ως υποκατάστατων γονέων αποτελεί πρόκληση προς τον μύθο. Η ιδέα αυτή σε συνδυασμό με το πρόβλημα του Τζον θέτει τον μύθο σε διαπραγμάτευση. Ο Τζον δεν είναι πλέον απομονωμένος στις αντιλήψεις του και μπορεί να ενωθεί και πάλι με τα αδέρφια του.

Συζήτηση της ομάδας και παρέμβαση

Στη συζήτησή της, η ομάδα θεωρεί ότι πρέπει να επιτύχει μια σειρά από λεπτές κινήσεις. Πρέπει να βοηθήσουν την κλινική που τους φιλοξενεί στην αξιολόγηση της οικογένειας πριν την έναρξη της θεραπείας. Πρέπει να δώσουν προσοχή στη δική τους εμπλοκή με την οικογένεια. Τέλος, επειδή αυτή είναι ταυτοχρόνως και η πρώτη συνεδρία και είναι μια συμβουλευτική συνεδρία, πρέπει να ανταποκριθούν προσωπικά στην οικογένεια. Η παρέμβαση που επιλέγει τελικά η ομάδα είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακή, διότι προσφέρει στην οικογένεια τη δυνατότητα να αυτοθεραπευτεί και εμποδίζει κάθε περαιτέρω εμπλοκή του Τζον ως αναφερόμενου ασθενή. Η παρέμβασή τους είναι μια τελετουργία με την οποία, εφόσον η οικογένεια συμφωνήσει να την εκτελέσει, μπορεί να αποφευχθεί η αναγκαιότητα περαιτέρω θεραπείας. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι, αφού η δρ. Σελβίνι παρουσιάζει την παρέμβαση στην οικογένεια, ο Τζον απλώνει τα χέρια του και την αγκαλιάζει. Η μετέπειτα παρακολούθηση του περιστατικού δείχνει ότι η οικογένεια δεν ξαναπήγε στην κλινική.